

РЕЦЕНЗІЇ

Степан Бобинець
(м. Ужгород)

За сторінками культурних епох

Мацько В. Українська література: людина – світ – час [літературознавчі студії]. Хмельницький: ФОП Цюпак А. А., 2017. 228 с.

Спливло не так багато часу, відколи мені пощастило зустрітися з Віталієм Мацьком – письменником, доктором філологічних наук, професором, завідувачем кафедри української мови та літератури Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії – під час проведення Міжнародної наукової конференції із вшанування високого ювілею Миколи Неврлого. Тоді автор подарував свої художні твори. Це було 1 листопада 2016 р. І ось новина: щойно вийшла його чергова книжка з новим амплуа – літературознавчі дослідження під назвою «Українська література: людина–світ–час». Видання – великого формату, переплетене цупкою обкладинкою. Відверто кажучи, був подивований невтомній працездатності колеги, його креативності, інтенційності; такій динамічній пасіонарності у наукових шуканнях і знахідках (очевидно, внутрішній потребі самооприявлення у координатах світоглядних овидів ХХІ століття) міг би позаздрити й маститий знавець літературного процесу.

У передмові до студій письменник Микола Мачківський зауважує: «Віталій Петрович повністю присвятив себе науково-педагогічній праці. Одначе перо його ніколи не дримало. Воно й тепер, коли Україна болісно торує дорогу незалежності, стоїть на сторожі рідного слова». Впадає у вічі те, що дослідник аналізує не лише художні тексти, споріднені типологічними збігами, які лежать «на поверхні» й становлять «центр» уваги самого наратора, а й ті, що не завжди надаються до ословлення та виразного декларування переважно через їхню маргінальну позицію. Прикметно, що монографія структурно нагадує лінійність, ранжування розвитку українського письменства ХХ – початку ХХІ століття й складає 15 розділів, один з яких присвячено компаративному аналізу творчості українських та російських майстрів слова (О. Купрін, М. Булгаков і Б. Харчук, В. Сосюра). Науковець з'ясовує «дух» літературного часу, який постає своєрідним

осердям у спробі схарактеризувати його особливості, стильові параметри, відчитати інакшості у кожній епосі, котрі зумовлені антропоцентричною системою поглядів на світ, що позначений причинно-наслідковими зв'язками. У пошуках істини В. Мацько сторінка за сторінкою відкриває перед читачем образ людини у багатогранній письменницькій практиці, розгортає горизонти культурних епох у часі, просторовому баченні та розумінні концептуальних моделей світобудови з відчуттям естетичних вартостей.

У цьому сегменті наших розмислів акурат доречним видається пасаж, покликаний увиразнити й без того промовистий, як на мене, заголовок книжки: «Література як вид мистецтва є специфічною у використанні таких понять, як час та простір. Проблема художнього простору та часу – одна з найсуттєвіших. З розвитком літературної свідомості форми засвоєння часу та простору змінювалися, уособлюючи суттєвий момент художньої образності, і, таким чином, склали на сьогодні одне з важливих теоретичних питань про взаємодію часу і простору в художній літературі. Перш за все, дослідження художнього простору і часу надає змогу побачити внутрішню єдність світу, що зображується автором, виявити ряд головних, стійких образів та мотивів його творчості» (с. 56). Цитату взято із підрозділу 3.6. «Часопросторовий образ у прозі Ігоря Качуровського», про якого В. Мацько чотири роки тому окремою книжкою надрукував дослідження «Мовний орнамент в ліричній прозі Ігоря Качуровського» (2013).

До слова, означену едицію, як потверджує автор, вичитував й підкоригував сам професор, метр художньої словесності. Спираючись, отже, на достовірність наукових положень, літературознавчих концептів знаного практика і теоретика, В. Мацько формує судження про часопросторовий образ, який особливо «вияскравлюється у прозописемі І. Качуровського». Тому-то й варто було вести мову про його тяглість у значно розлогішому, як мені видається, теоретичному контенті. Бо ж добре відомо, що природі прозового персонажа може бути притаманний своєрідний внутрішній перцептивний час, адже в його основі лежать зміни у системі перцептивних образів, включаючи сюди й збирання розпорошеного образу Себе, що відтак сукупно витворює перцептивний простір. Але то, вважаю, невдячна справа підказувати авторіві, як йому ліпше сформулювати наукову тезу...

Привертає увагу й те, що студії В. Мацька охоплюють усі три літературознавчі формати – історію літератури, теорію літератури і літературну критику. Не забув трудар-викладач вищої школи й про навчально-виховну функцію мистецького слова: окремий розділ

«Література рідного краю» знайомить нас із педагогічною та науковою діяльністю літературознавця, колишнього голови еміграційної Організації українських письменників (ОУП) «Слово» Григорія Костюка (с. 200–204), із поетичною скарбницею І. Огієнка та цілим сузір'ям талановитих гранословів-подолян, які замешкали за кордоном, зокрема зацікавлює малознаний «Спогад про Остапа Вишню» Степана Риндика (с. 212–213). У книзі артикульовано естетичний досвід літератури від доби модернізму до постмодернізму, фаховий розгляд різножанрових фікційних та нефікційних артезразків вітчизняних мистців та української діаспори. Новизною праці В. Мацька є те, що він подає чимало маловідомих фактів з біографії М. Рильського, Г. Гордасевич, М. Роженка, Б. Мамайсура, Д. Білоуса, Анатолія Юриняка. Так, приміром літературний портрет М. Галич пошуковець komponує виключно з елементів автобіографізму, завершує його цінними спогадами письменниці про В. Підмогильного, вперше виводячи їх на орбіту наукового обігу (с. 119–125).

Назагал годиться відзначити високу філологічну кваліфікацію автора, професійність його аналітичних обсервацій, аргументованість суджень і висновків. Зокрема він тонко, майстерно й цікаво простежує суб'єктивно-психологічні процеси творчого мислення Михайла Коцюбинського і Докії Гуменної, Тодося Осьмачки і Віри Вовк, у динаміці розвитку структурує тематично-жанрове багатство прози україномовних письменників Словаччини.

Годі не зауважити наостанок й «Теоретичних основ літературознавства» (с. 182–201) – трактування засадничих, проте ще недостатньо розроблених нашою філологічною наукою проблем художнього відображення ненастанних ініціаційних переходів, внутрішнього «життеконструювання» світу стабільних і нестабільних, незникومих і проминальних феноменів: інтроспекції, рефлексії, споглядальності, оточення, середовища, життєвих перипетій літературних персонажів тощо. Змістове наповнення розділу здійснюється зі щирим прагненням відчутти ритм часу, відповісти на духовні запити сучасника. Кожна розвідка книжки має містку висновкову частину, яка досить достойно репрезентує оригінальну наукову студію, написану з любов'ю, дослідницьким хистом і смаком. Вражає список використаних і скрупульозно опрацьованих джерел (441 позиція). А вивершує монографію «Історія письменства у фотоілюстраціях» (с. 226–227).

Словом, фундаментальний труд Віталія Мацька «густо» насичений якісною аналітичною інформацією, у ній глибокопрофесійно узагальнюється розмаїта палітра світоглядно-художніх метаморфоз

українського літературного процесу на тлі складних суспільно-історичних катаклізмів ХХ – початку ХХІ століть. Книжка адресована літературознавцям, учителям, викладачам вищої школи, студентам, дослідникам та всім тим, хто цікавиться проблемами інтерпретації українського красного письменства.